

TANRI ASSUR'A BİR MEKTUP

Altan Çilingiroğlu

Eskiçağ tarihi ve arkeolojisi ile ilgilenen tüm bilim adamları Asur kralı II. Sargon'u ve O'nun sekizinci saltanat yılında gerçekleştirdiği askeri seferini yakından tanırılar. Ancak kralın başkâtibi Harmakki'nin ilk evladı Nabu-şallum-şunu Sargon kadar bilinmeyebilir. Asur kralının Batı İnan ve Urartu Krallığı üzerine M.Ö. 714 yılında düzenlediği 8. sefer en az onu yöneten kral kadar ünlüdür. 8. seferin başarılmasında Asur kralının ve savaşta kaybettiği kişileri simgeleyen meçhul askerler «1 arabacı, 2 süvari ve 3 istihkamcı»nın önemi de tartışılmazdır. Ancak bu seferin yazılı bir tarih olarak bize kalmasını bütünüyle bir insana, «Harmakki'nin ilk evladı» Nabu-şallim-şunu'ya borçluyuz.

«Tanrıların babası Assur'a» bir mektup olarak yazılan bu kayıtlar(1) sadece M.Ö. 714 yılındaki sefer hakkında değil, Batı İnan ve Urartu ülkesiyle ilgili çok önemli bilgiler vermektedir. Nabu-şallim-şunu'nun büyük bir titizlikle kaleme aldığı bu metni D.D.Luckenbill'in (*Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I, II, New York, 1968, para. 140-178) çevirisinden Türkçe'ye aktarmayı amaçladık. 8. seferin tüm kayıtlarını içeren bu yazımızda, metin içinde geçen önemli coğrafi adların konumunu ve bazı önemli noktaları dipnotlarda açıklarak metnin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak istedik. Bu yazımız daha önce *Anadolu Araştırmaları'nın* IV-V, 1976/7 sayısında yayınlanan «Sargon'nun Sekizinci Seferi ve Bazı Öneriler» adlı makalemizle birlikte okunduğunda konu ile ilgili daha sağlıklı bilgi edinilebilecektir(2).

(1) Louvre Müzesinde saklanan tablet 4 sütun üzerine 430 satırdan oluşmaktadır. İlk kez 1912 yılında F. Thureau-Dangin tarafından yayınlanmıştır (*Une Relation de la huitieme Campagne de Sargon*, Paris, 1912). Bu gibi «tanrı mektupları» Yeni Asur kralları tarafından önemli görülen askeri seferleri anlatan birer önraptordur (W. Mayer, «Sargon'un Urartu Seferi. M.Ö. 714», *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft*, 112, 1932; Çeviren: F. Kınal, *Askeri Tarih Bülteni*, 14, 1932, 62 vd.—Bundan sonra Mayer—Kınal).

Nabu-şallim-şunu, Harmakki'nin ilk evlâdı, kralı Sargon adına «tanrılarının babası Assur'a» sunduğu mektupta şöyle yazmaktadır:
1 (140).

Assur, tanrılarının babası, senin olan yüce tapınağın Eharsaggal-kurkurra'da oturan yüce tanrı, selam... Büyük tapınağın Eharsaggal-kurkurra'da oturan kader tanrıları ve tanrıçalarına, selam, hepinize selam (3).

2 (141)

Assur kentinde büyük tapınağında oturan kader tanrılarına ve tanrıçalarına selam, hepinize selam.

Kente ve oranın halkına, merhaba, kentin ortasındaki saraya merhaba.

Senin yüce tanrı gücünden korkan kulun, kutsal rahip, Sargon'a ve O'nun ordugahına barış, bol barış.

3 (142)

Du'uzu ayında (4), emirlerin insanlara duyurulduğu zaman, tanrıların en güçlüsü Enlil'in önde gelen kudretli oğlu Urta'nın ayı, akıl tanrısı Ninigikugun eski bir tablette, ordumu toplama ve karargahımı hazırlamamın (o zaman olduğunu) yazdığı (ay), krâli kentim Kalah'tan ayrıldım ve Yukarı Zap'ı taşkın anında geçtim. (Bak: Metin sonundaki harita) Üçüncü gün Enlil ve Ninlil'e mağrurun dudaklarına gem vuracağıma ve hainin ayaklarını topal edeceğime dair kutsal söz verdim. Bunun üzerine Şamaş ve Marduk'un ordularını aşılması güç olan, sanki bir hendek gibi, Aşağı Zap'ı karşıya geçmek için hazırladım. Onlar tarafından Zamua ülkesi (5) olarak da adlandırılan Lullumi ülkesinin yüksek bir dağ sırası olan Kullar Dağlarının (6) geçitlerine girdim. Sumbi ülkesinde ordumu denetledim;

---

(2) 8. seferin nedenleri ve gelişimi ile ilgili toplu bilgi için bak: Mayer-Kinal, 61 vd.

(3) Nabu-şallim-şunu, tableti olayların gelişimini dikkate alarak çizgilerle bölümlere ayırmıştır. Örneğin; satır 1-5: Adres ve Tanrı Assur'a selam; satır 6-50: Mannea ülkesindeki olaylar gibi; tabletteki bölünmeler için bak: Mayer-Kinal 66-67.

(4) Geç-Haziran olarak tanımlayabileceğimiz Du'uzu ayı için çeşitli öneriler vardır. Fazla bilgi için bak: A. Çilingiroğlu, «Sargon'un Sekizinci Seferi ve Bazı Öneriler», Anadolu Araştırmaları IV-V, 1976/7, 237, not. 14 (Bundan sonra: Çilingiroğlu 1977).

(5) Genellikle Batı İran'daki Süleymaniye yöresi olduğu benimsenmektedir. (Çilingiroğlu 1977, 238, not. 17; L. D. Levine, «Sargon's Eighth Campaign», Bibliotheca Mesopotamica 7, 1977, 137; Bundan sonra: Levine 1977).

(6) Kirkuk yöresi ile Süleymaniye bölgesini ayıran Bazian Dağları olarak kabul

atların ve arabaların sayımını yaptım; Şamaş, Nabu ve Marduk'un güçlü desteği ile yürüyüş doğrultumu' üçüncü kez dağ'ara doğru yönelttim. Sembollerini benim önümde giden Nergal ve Adad'ın boyunduruğunu (arabasını) Zikirtu(7) ve Andia(8) ülkelerine doğru yönelttim. Uzerleri herçesit ağaçla kaplı sık ormanların, sedir ormanlarındaki gibi koyu gölgeler uzanan ürkütücü geçitlerin yer aldığı, patikalarından geçen yolcunun asla güneş ışığını görmediği yüksek dağlar olan Nikipa ve Upa Dağları arasında yürüdüm. Bu dağların arasından akan Buia(9) nehrini ordum yüksek sel sularından korkmaksızın 26 kez geçtim. Zirvesi bir mızrak ucu gibi uzanan ulu Simirria Dağı başını tanrıça Belit-ilâni'nin oturduğu dağların tepesine doğru kaldırarak, kökleri aşağıya doğru Arallu'nun (aşağı dünya) ortasına iner; orada bir balığın sırtında olduğu gibi yanyana gidış yoktur ve çıkışı güçtür; iki yanında dipsiz uçurumlar olan buradan (insan) ileri ya da geri giderse, buralara bakmak için içine korku düşer; bu yol arabalara binilmeyecek kadar engebeli idi, atlar için kötü ve yaya askerlerin yürümeleri için oldukça dikti. Ea ve Bêlit-İlâni'nin sunduğu çabukluk ve anlayışla kolumu kanadımı serbest bırakan bu tanrıların yardımıyla düşman ülkesini yıkmak için (adamlarıma) yanlarında kazma taşıttım ve onlar yüksek dağın yamacını iyi bir yol yapmak için parça parça ettiler, aynen yapı taş bloklarını (kırarken yapar) gibi. Ben cesur kartallar gibi ordumun başında kalarak arabalarımı, süvarilerimi, piyadelerimi bu dağın zirvesinden uçurttum. İşçilerim ve onların peşisıra gelen istihkâmcılarım vardı. Develer ve eşekler bu dağ yamaçlarına özgü keçiler gibi tepenin zirvesine tırmandılar. Assur'un ordularının büyük bölümünü dik çıkışın tepesine selamete getirdim ve o dağın tepesinde kampımı düzenli olarak kurdum.

4(143)

Sinahulzi ve Biruatti,— bitkileri tatlı (hoş) kokan karşı (kiraz) ve sumlalu'dan oluşan yüce dağlar, (—) ve Turtani, Sinabir, Aşura

---

edilir (L.D.Levine, «Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros», IRAN 11, 1973, 17: Bundan sora, Levine 1973; Levine 1977, 137).

(7) Andia ile birlikte Mannca toprakları içinde yer almaktadır. Asur yazılı kaynaklarında sık sık rastlanan bu bölgenin Uışdış ile Panziş arasında yer aldığı bilinmektedir. Olasılıkla Urmiye Gölünün güney kıyıları ve Mianduab'ın doğusu Zikirtu olmalıdır (Çilingiroğlu 1977, 242, not. 39; Levine 1977, 141).

(8) Zikirtu'ya komşu bir ülkedir.

(9) Yukarı Zap'ın bir kolu olan Varna Su ile anımlanabilir (E.M.Wright, «The Eighth Campaign of Sargon II of Assyria», JNES 2, 1943, 176: Bundan sonra: Wright).

ve Suia bu yedi dağı büyük zorlukla geçtim.

5(144)

Rappâ ve Arattâ, yataklarını takip ederek akan bu nehirleri sulama kanalı olarak düşünerek sularının taşıdığı sırada geçtim. Karalla (10) ve Allabria (11) ülkeleriyle sınırları olan ve Mannea (12) ülkesinin bir bölgesi olan Surikaş (13)'a doğru aşağıya indim. Benim intikam alma planımın bütün bu yıllar boyunca dinmediğini bilen Mannea'lı Ullusunu seferimin yaklaştığını duydu. O, kendisi, asilleri, yaşlıları, konsülleri, baba evinin tohumu (ailesi). ülkesini yöneten vali ve yöneticileri ile birlikte neşeli kalp ve gülen bir çehreyle ülkesin-

(10) II. Sargon'un yazıtlarında sık olarak rastlanan Karalla yöresi Zeribor civarı olabilir (Levine 1977, 137).

(11) İzirtu'nun güney ve güney-batısında yereldiğini daha önce etraflı olarak anlatarak önermiştik (Çilingiroğlu 1977, 239, not. 28). Levine son yazısında Allabria'nın Sanandaj vadisi ile eşdeğerli olduğunu belirtmiştir. (Levine 1977, 138).

(12) Urartu kralı Menua döneminden itibaren Urartu yazıtlarında «Mana Ülkesi» olarak adlandırılan (G. A. Melikişvili, *Urartskie klinoobraznye nâdpisi*, Moskova, 1960; Bundan sonra UKN) Mannea ülkesinin konumu ile ilgili çeşitli varsayımlar olmasına karşın bilim adamları genellikle burasının Urmiye Gölünün güney kıyıları olduğunu benimserler. Thureau-Dangin Mannea'nın sınırlarını Urmiye Gölünün daha güneyine ve doğusuna kadar çıkarır (Thureau-Dangin, *Une relation de la huitième campagne de Sargon*, 7-8, Paris, 1912-Bundan sonra: Thureau-Dangin). T.C. Young (IRAN 5, 1967, 15, not. 39 ve 41) Mianduab ile Bukhan arasındaki ovayı da Mannea ülkesi içine yerleştirir. Daha farklı bir görüş Levine tarafından önerilmiştir. Levine Urmiye Gölünün güney kıyılarının Mannea içinde yereldiğini benimsemesine karşın, ülkenin sınırlarını daha da güneye, Zeribor Gölüne dek indirir (Levine, «Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros II» IRAN, 12, 1974, 113-116-Bundan sonra, Levine 1974). Aynı bilim adamı Mannea ülkesinin batı sınırının Zagros Dağları olduğunu savunur. Mannea ile ilgili olarak önerilen coğrafi konumu genelde benimsememize karşın, bir konunun belirtilmesi yararlıdır. Urartu yazıtlarındaki Mana ülkesinin konumu farklı yöreleri kapsamaktaydı. Menua döneminde Mana ülkesi olarak Urmiye Gölünün güneyi, günümüz Solduz Ovası kastedilmiştir. I. Argiştı devrinde ise Mana topraklarıyla anlatılmak istenen ülkenin sınırları çok daha güneye kaymıştır. «Horhor Yazıtlarında» (UKN 127) Mana ülkesinin «Asur Dağlarında sona erdiği» dikkate alınrsa bu güneysel konum daha da ağırlık kazanır.

(13) Mektupta Mannea ülkesinin bir bölgesi olarak gösterilmiştir. Sadece bu yazıtta geçen Şurikaş Sardaş ile Baneh arasında yer alabilir.

den acele çıktı; krali kenti izurtu'ran (14) rehinesiz olarak ülkenin bir sınır kalesi olan Sinihinu'ya doğru yola çıkarak huzuruma geldi. Sürücüleri ile birlikte ehlileştirilmiş atlar, sığır ve koyundan oluşan vergisiyle huzuruma geldi ve ayaklarımı öptü.

6(145)

Allabria'nın bir bölgesi olan Lar'üete topraklarının nehri üzerinde yer alan Latase(15) kalesine doğru yola çıktım. Allabrialı Bel-apal-, iddina'dan vergi olarak atlar, koyunlar ve sığırlar aldım.

7(146)

Parsua'ya(16 doğru indim. Namri ülkesinin, Sangibutu(17), Bit-Abdadani ve kuvvetli Med(18) ülkesinin valileri ordumun yaklaştığını duydular, önceki yılda ülkelerini yakıp-yıkışım kulaklarında idi ve üzerlerine korku düştü. Koyduğum ağır vergileri ülkelerinden getirdiler ve bana Parsuaş'ta teslim ettiler.

8(147)

Elippi'li Talta'dan, nehir ülkelerinin liderleri Uksatar, Durışi, Sataresu'dan; Halhubarralı Anzi, Kilambate'li Paiaukka, Mali'li Uzi, Nappi'li Uakirtu, Bit-Sakbat'lı Makirtu, Bit-Kapsi'li Paukka, Urian-

---

(14) Mannea ülkesinin başkenti olarak gösterilen İzirtu Sakkız civarında olmalıdır (Wright, 178; C.A. Burney, *The Peoples of the Hills*, 154-5, Londra, 1971-Bundan sonra: Burney 1971).

(15) Prizm B yazıtında (D.D.Luckenbil, *Ancient Records of Assyria and Babylonia* I, II, New York, 1968, para. 197-213-Bundan sonra LAR I ve II) Latase İzirtu'dan 7 berü mesafede gösterilmiştir. Olasılıkla Taştepe'nin güney-batısındaki Fakrikah ile tanımlanabilir.

(16) Urartu yazılı kaynaklarında ilk kez Karagündüz yazıtında (UKN 24 Barsua olarak geçen bu ülke ile ilgili farklı görüşler vardır. Genellikle Urmiye Gölünün hemen güneyi olarak benimsenen Parsua ülkesi kanımızca çok daha güneyde yerelmalıdır. Bu konudaki fahı öneriler için bak: Çilingiroğlu 1977, 240, not. 30 ve Levine 1977, 138.

(17) Sangibutu adı Asur krallarından III. Tiglat-Pileser ve II. Sargon'un saltanatları döneminde geçer. Bazı durumlarda Sangibutu adının başında «BIT» öneği yer alır. Sargon'un sekizinci seferinde Sangibutu Mannea ülkesine yakın bir yerde konumlanmış olmalıdır. Levine'e göre bu ülke Mannea ile Urartu toprakları arasında, Urmiye Gölünün güney-batısındadır (Levine 1974, 142. Wright 186'da Sangibutu'nun Salmas ovası olduğunu önerir. III. Tiglat-Pileser'in yazıtlarında geçen (LAR I, 766,795) Bit-Sangi ile Bit-Sangibutu'nun aynı yöre oldukları benimsenmesi durumunda ise Sangibutu için iki ayrı yorum düşünmek gerekebilir (fazla bilgi için bak: Levine 1974, 142).

(18) Med ülkesi Urmiye Gölünün doğusu ile Hazar Denizi arasında kalan topraklardır.

g'li Kitakki Kingaraku'lu Maşdaiakku, Kantau'lu Uzitar, Bit-Zualzaş'lı Humbé, Kisilaha'lı Uzumanda, Bit—İştâr'lı Burburazı, Zatrute'li Bagbabarna, Şapardalı Dari, Kanzabakani'li Uşra, Karzinû'lu Şarruti, Andirpatianu'lu Maşdakku, Usi-'li Akkussu, Siburâ'lı Birtatu, Harzianulu Zardukku, Aradpadi'li Maşdakku, Barikanu'lu Satarpanu, Urikœia'lı Karakku'dan oynak atlar, ülkelerine özgü sığır ve koyun aldım.

9(148)

Parsuaş'tan ayrıldım, Mannea ülkesinin bir bölgesi olan Missi'nin(19) yakınında vardım. Ulusunu, ülkesinin halkı ile birlikte kâlp-leri hizmet etmeğe razı olarak ordumu Sirdakku(20) kalesinde bekledi. Sanki onlar benim memurlarım, Asur'un valileri imişler gibi ordumu beslemek için un ve şaraptan yığınlar yaptılar. Barış sunusuyla birlikte en yaşlı oğlunu bana teslim etti ve oğlunun tahta geçip saltanat sürmesini güvence altına almak için bunu stel yazıtında belirtti. Ondandır vergi olarak büyük yük beygirleri, sığır ve koyun aldım. Önümde ayaklarıma kapandı çünkü ondan intikam alabilirdim. Kakmi ülkesinin insanların ayaklarına engel olmak için, Ursa'yı açık savaşta yenerek geri çevirmek için ve dağılmış Manneal'ları önceden oturdukları saraya yeniden toplamak için, düşmanın boynu üzerinde zaferle durmak için, her kalbin arzusuna katılmak için, bizzat kendisi ve asilleri, ülkesinin yöneticileri bu duayı bana yönettiler köpekler gibi dört ayakları üzerinde emekleyerek. Onlara acıdım ve dileklerini kabul ettim, yakarışlarını dinledim ve bağışlanmalarını söyledim. Geniş dünyanın tüm prensleri üzerine kollarımı alabildiğine germeme neden olan Assur ve Marduk'un bana bağışladığı herkesten üstün gücüne şükürler olsun. onlara Urartu'yu yıkmak için, sınırlarını eski haline getirmek için, Mannea ülkesinin ızdırap çekmiş halkını yatıştırmak için söz verebilirdim ve onların kâlp-leri şimdi dinlenmekteydi.

10(149)

Onların kralı Ullusunu'nun önünde büyük bir ziyafet sofrası donattım ve tahtını O'nu yaratan babası İranzu'nunkinden daha yükseklere çıkardım. Ülkesinin insanlarını Asur halkı ile birlikte ne-

---

(19) Urartu kayıtlarında Meista olarak geçen Missi'nin Urartu kralı Menua tarafından bir yazıt diktirilen Taştepe (UKN 29) ile aynı yer olduğu kabul edilir (Wright, 179, not 31; H.A. Rigg, «Sargon's Eighth Military Campaign», JAOS 62, 1942, 134, not. 34-Bundan sora: Rigg) Ancak Levine Missi'nin Zeribor Gölünün civarında, Karalla ile aynı yörede olduğunun önerir (Levine 1974, 114, Levine 1977, 141).

(20) Sakkız'ın güneyi olabilir.

şeli bir ziyafet sofrasına oturttum; Assur ve ülkelerinin tanrıları önünde benim krallığıma sadakat yemini ettiler. Appatarlı Zizi, Kitpatai'li(21) Zalaia, Gizilbuda(22) ülkesinin kent yöneticileri - bu ülke uzakta ve çok uzak dağların arasında yer alan bir bölgedir — ve Mannea ve Med ülkesini bir sürgü gibi boydan boya kapatır - bu kentlerde oturan halk kendi güçlerine güvendiler, hiç bir hükümeti tanımadılar, benden önceki kralların hiçbirisi onların oturdukları sarayı görmemişti, ne isimlerini işitmişti ne de vergilerini almıştı. Tanrım Assur'un kudretli sözünde bana dağ prenslerinin itaatini ve hediyelerini bir armağan gibi bağışlayan tanrı, ordumun yaklaştığını duydular, heybetli saltanatımın korkusu üzerlerine düştü, (kendisi) ülkelerinde üzerlerine dehşet geldi, bana vergi gönderdiler: — sayısız oynak atlar, Aptatar ve Kitpat kentlerinden sığır ve koyun. Mannea ülkesinin Zirdiakka kentinde O'nu huzuruma getirdiler, hayatlarını bağışlamam için bana yalvardılar ve (kent) duvarlarını yıkmamam için ayaklarımı öptüler. Ve ben ülkelerinin güvenliği için başlarına adamlarımı koydum. Ve onları Parsuaş'ın valileri olan memurlarımın ellerine teslim ettim.

11(150)

Mannealıların ülkesinin kalesi Zirdiakka'dan ayrıldım.

Mannealıların ülkesi Bit-Kapsi ve güçlü Medlerin ülkesi arasında 30 beru (23)luk zorlu yolu aldım. Zikurtu ve Andia ülkelerine karşı yer alan kuvvetli kale Panziş'in(24) yakına vardım - Hiç bir kaçağın kurtulamayacağı, hiç bir düşmanın giremeyeceği bu kent korunmak için Zikurtu ve Andia(25) ülkelerine karşı kurulmuştu. Ben bu kalenin sur duvarlarını kuvvetlendirdim, yiyecek, yağ, şarap ve savaş malzemesini buraya depo ettim.

12(151)

Panziş'ten ayrıldım, İstarauâ nehrini geçtim ve Zikurtu'nun bir bölgesi olan Aukanê'ye vardım. (Assur'un) boyunduruğunu atan

---

(21) Gizilbunda'nın bir bölgesidir. Burası III. Tiglat-Pileser'in seferlerinde Bilt-Abdadani'nin bir yöresi olarak verilmiştir (LAR I, 766). Yörenin konumu kesin olmamakla birlikte Med ülkesi ile Mannea arasında olduğu önerilebilir (Levine 1977, 141).

(22) Kitpatai'nin içinde yer aldığı yöredir (Bak. önceki not).

(23) 1 beru 2 saatlik yürüşle alınan mesafedir.

(24) Asur kayıtlarında sekizinci sefer dışında sözedilmeyen Panziş'in konumu şüphelidir. Zirdiakka ile arasındaki 30 beruluk mesafe (y.o. 180 km.) dikkate alınrsa Zikirtu yöresinde olduğu önerilebilir.

(25) Zikirtu ile birlikte Mannea'nın bir bölgesidir.

kralları, efendileri Ullusunu'yu terkeden, görevini ihmal eden ve kendisi gibi yargıdan yoksun, kendini kurtaramayacak bir müttefik olan Urartu'lu Ursa'ya güvenen Zikurtu'lu Metatti: dehşet içinde dik bir dağ olan Uaşdirikka dağına çıktı ve ordumun uzaklardan gelişini gördü. Adamları felce uğradı. Ülkesinin tüm halkını bir araya topladı, onları büyük güçlüklerle uzak dağların içine götürdü ve bir daha görünmediler. Ve O'nun gözünde krali kenti Parda bile önemli değildi. Sarayının zenginliklerini terketti ve kedere gömüldü. Atlarını ve savaşçıları müttefiki Ursa'nın yardımına göndererek serbest bıraktı. Cesur savaşçıları (onları) korumak için Uaşdirikka dağının geçitlerinde mevzilendiler, onları katlettim ve İştai-pa, Saktatuş, Nanzu, Aukane, Kabani, Gurrusupa, Raksi, Gimdakrikka, Barunakka, Ubabara, Sitera, Taştami, Tesammia, - kuvvetli ve duvarla çevrili 12 kenti ve onların komşusu 84 kenti zaptettim. Duvarlarını yıktım, içlerindeki evleri ateşe verdim, sel misali yıkıp yıktım, yıkıntı tepeleri haline getirdim.

13(152)

Aukane'den ayrıldım, Mannea ülkesinin bir bölgesi olan ve Ursa'nın ele geçirdiği Uışdiş'e(26) vardım. Assur ve Marduk'un sözüne saygı duymayan, tanrıların tanrısının lânetinden korkmayan Urartu'lu Ursa, — bir dağlı, katil tohumlu, yargıdan yoksun, söylevi fesat, dudakları edepsizce bağırdı durdu. O tanrıların en yüksek hakimisi Şamaşın adına saygı duymazdı, ve daima sınırları insafsızca çiğniyordu: tüm bu önceki suçlarından (günahlarından) sonra bu ülkeyi yakıp yıkmak ve halkını ezmek gibi (büyük) bir suç işledi. Tepesi göğün ortasındaki bulutların içine giren büyük Uauş dağı, burayı zamanın başlangıcından beri insan nesli tohumundan hiç kimse geçmemişti, hiçbir ..... gelmişti, tepesine göklere doğru kanat çırpan hiç bir kuş uçmamıştı, bir kamanın ucu gibi yükselen dağ zirvesi; ve martılar ve dağ uçurumları ..... üzerinde ..... onun ..... şiddetli ağırlığında ..... ve kışın acı soğuklarında tahribat ..... su akıntıları, üzerinde gece ve gündüz karın tepelendiği ve onun..... buz ve sulu sepkenle kaplanır. Vücudu ..... iken ..... eti yanar.

---

(26) Yazıtta da belirtildiği gibi Mannea ülkesinin bir bölgesidir. Asur ordusunun bu yöreye düzenlediği ilk sefer Sargon'un sekizinci seferidir. Uışdiş'in konumu Urartu ve yandaşlarının Asur ordusu ile savaştıkları Uauş Dağı ile yakından ilgilidir. Uauş Dağının Urmiye Gölününün doğusundaki Sahend Dağı olduğu genellikle kabul edilir (Wright 176; B.B. Piotrovskii, II Regno di Van, 110, Roma, 1966; Burney 1971, 128). Levine bu tanımlama ile ilgili herhangi bir somut kanıtın olmadığını savunur (Levine 1977, 141-142).

Burada büyük ordusunu müttefikleri ile birlikte topladı ve ..... ordusunun dayanağı savaşta güçlü savaşçıları birleştirdi, onların cesaretlerini kuvvetlendirdi, koşarak giden atlarına bindirdi ve onlara silâhlarını verdi. O, eski günlerde O'na destek veren, dağlardaki tüm komşu kralları yardıma çağırın, ve yardımlarını kabul eden, onların birliklerine ve desteğine güvenen ve onları (Asur belâsını) ortadan kaldırmak için kandıran Zikurtu'lu Metatti. O'nun kalbi benimle kesin bir savaş vermeği ve Assur ve Enlil'in ordusunu yoketmeği plânladı. Dağın arasındaki uzun bir geçitte savaş hattını hazırladı. Ve bana yaklaşmakta olan savaş için yaptığı hazırlıkları iletmesi için bir haberci yolladı.

14(153)

Ben, Sargon, (dünyanın) dört bölgesinin kralı, Asur'un yöneticisi Asur neslinin öğrenme kenti Bel-Marduk'un sammanısı'nın koruyucusu, Şamaş'ın kanunlarını özenle gözetin, büyük tanrıların sözlerini saygıyla bekleyen, onların yasalarına baş kaldırmayan doğru kral. Sözleri değerli, nefreti sahte, ağzından kötülük ve zarar getiren kelimeler çıkmayan, akıllı ve anlayışlı yaratılan yeryüzünün en akıllı prensi tanrılara ve tanrıçalara tapmanın doğruluğunu kabul eder. Bütün tanrıların kralı, ülkelerin ilâhı, kehanetin yaratıcısı, büyük tanrıların tümünün kralı, yeryüzünün tüm bölgelerinin aydınlatıcısı, Asur'un her zaman kudretli olan ilâhı dünyanın tüm prensleri O'nun hiddetinden korkarak alçak gönüllü oldular; şerefli, yiğit Assur, senin ağzından hiçbir günahkâr kaçamaz, — lânetinden korkmayanın kökü parçalanır, adından korkmayı, kendi gücüne güveneni, tanrısallığının yüceliğini küçümseyeni, kendi ile övüneni yargılar ve onları savaşta cezalandırır, silâhlarını parça eder, kuvvetlerini ve malzemelerini rüzgâr gibi dağıtır. Ancak tanrıların yasasını benimseyerek O'nun yanında yürümeyi başaran, Şamaş'ın kutsal yargısına güveneni ve Assur ve Enlil'in tanrısallığından korkanı, zayıfı hor görmeyen insanı, düşman ve hasımları karşısında muzaffer kılar: Çünkü ben Urartu'lu Ursa'nın yanına hiç gelmemiştim. O'nun geniş ülkesinin sınırı ve savaşçıları'nın kanını savaş alanında dökmemiştim. Ellerimi yukarı kaldırdım ve savaş alanında O'nu yenmem için küstahça sözlerini kendisine çevirmesi ve günahlarını kendisine çektirmesi için dua ettim.

15(154)

Tanrım Assur benim içten yakarışlarımı işitti, bu yakarışlar O'nu hoşnut etti ve benim duamı duyabilmek için kulak kabarttı. Dileğimi kabul etti. Benim tarafıma dehşet verici silâhlarını gönderdi; onların gündoğumundan günbatımına doğru ilerlemeleri ile asiler yağma edilir. Bu uzun mesafeyi gelmiş olan, usanmış, benzin ve yor-

gun, çıkışı ve inişi çok zor olan sayısız büyük dağları aşan Asur'un gücünü yitirmiş ordularının görünüşleri değişti. Onların yorgunluklarını hafifletemedim, ne susuzluklarını giderecek su verebildim, ne de kamplarının duvarlarını kuvvetlendirebildim; savaşçılarımı ileri gönderemedim, ordumu biraraya toplayamadım, ne sağ ne de sol benim tarafıma getirilemezdi, arkayı göremezdim. O'nun birliklerinden korkmadım, atlarını küçümsedim, zırhlı savaşçılarının çokluğunu önemsemedim. Beni dost ya da düşman bölgelerinde asla yalnız bırakmayan, daima yanımda olan süvarilerim ve savaş arabam ile Sin-ahi-usur'un askerlerinin aralarına dehşetli bir mızrak gibi daldım. O'nu bozguna uğrattım, ilerlemesini engelledim, birliklerine ait çok sayıda insanı öldürdüm, savaşçılarının vücutlarını akdarı gibi kesip devirdim ve dağların vadilerini onlarla doldurdum. Kanlarını kırları ve yaylaları krali bir giysi gibi kırmızıya boyayarak derin dere ve uçurumlardan aşağıya nehir gibi akıttım. Ordusunun dayanağı olan savaşçılarını, yay ve mızrak taşıyıcılarını ayaklarının dibinde koyun gibi kılıçtan geçirdim, başlarını gövdelerinden ayırdım. Önünde duran asillerinin ve konsüllerinin kollarını meydan savaşında kopardım. Onları ve atlarını ele geçirdim. Memurları, yöneticileri ve süvarileri olan akrabalarından 260'ını ele geçirdim ve dayanma güçlerini yok ettim. O'nu kalabalık kampının içine kapattım, altındaki oynak atlarını ok ve mızrakla öldürdüm. Canımı kurtarmak için savaş arabasını terketti, ordusunun önünden kaçtı.

16(155)

Çevresindeki krallarla birlikte Zikurtu'lu Metatti'nin ordusunu kesip yere devirdim ve savaş düzenlerini dağıttım. Uauş Dağının ortasında mola vermiş olan hain düşman Urartu'nun ve yandaşlarının ordularını bozguna uğrattım (27).

Tehlikedeki karıncalar gibi, dar ve yürümesi güç yollarda geçit ararlarken, ben onların atlarıyla hendek ve boğazları doldurdum. Dehşet verici silâhlarımın şiddeti ile onların peşinden gittim ve iniş ve çıkışları savaşçılarının cesetleri ile doldurdum. Uauş Dağından, yeşim taşı dağı Zimur Dağına kadar olan 6 beru boyunca O'nu mızrağımın ucunda kovaladım. Hayatlarını kurtarmak için kaçan, O'nun terkettiği diğer insanlar tanrım Assur'un gücünü büyütebilirdi. Zorlu Anu'nun güçlü oğlu Adad patlayan bulut ve yıldırım ile şiddetli fırtınasını onların üzerine saldı ve onları tümüyle yoketti.

---

(27) Urartu ve yandaşlarının beklenmedik bir pusuya düşürüldüğü anlaşılmaktadır.

Samaş ve Marduk'a karşı günah işleyen ve tanrıların kralı Assur tarafından ettirilen kutsal andı bozan prensleri Ursa benim güçlü silâhlarımın kükremesiyle, kalbi bir kartalın önünden kaçan yarsa gibi atarak paniğe kapıldı. Vücudundan kanı fışkıran bir adam gibi krali kenti Turuşpa'yı(28) terketti, avcının önünden kaçan bir hayvan gibi dağ yamaçlarında gezindi, doğum sancısı çeken bir kadın gibi yatağında sancılar içinde uzandı, yiyecek ve içeceği reddederek kaçıışı olmayan bir hastalığın içine düştü. Gelecek günler için asla unutulmayacak korkusunu orada bırakarak tanrım Assur'un yüceliğini Urartu'nun üzerinde tesis ettim. Yüceliğimin üstün kuvvetini ve dünyanın dört bölgesinde rakipsiz ve geri çevrilmez silâhlarımın şiddetini acı bir savaşta Urartu üzerine saldırdım. Zikirtu ve Andia'nın halkını ölüm zehiriyle lekeledim. Düşmanın hain ayaklarını Manneahlıların ülkesinden temizledim ve efendileri Ullusunun kalbini hoşnut ettim. O'nun talihsiz halkı için ilerde parlayan bir ışık bıraktım.

17(156)

Ben, Sargon, adaletin koruyucusu, Marduk ve Şamaş'a karşı günah işlemeyen alçak gönüllü insan, Nabu ve Marduk'a sürekli tapan, onların değişmez tanrısal yargısı yoluyla kalbimin dileğine kavuştum; kibirli düşmana karşı zaferle ayakta durdum. Tüm dağlarında ve her insanı üzerinde dehşet saçtım, düşman halkları üzerine ağlama ve feryat yaydım. Neşeli kâlp ve sevinçle arp ve zilli-tef çalan çalgıcılar eşliğinde kampa girdim. Savaş ilâhları Adad, İştâr ve Nergal'e, yerde ve gökte oturan tanrılara, Asur'da oturan tanrılara çok sayıda kurbanlık hayvan sundum, onların huzuruna ayaklarına kapanarak ve dua ederek geldim, tanrısalıklarına methiyeler dizdim.

Askerî yürüyüşümü önümde uzanan Andia ve Zikirtu'da durdurdum ve yüzümü Urartu'ya çevirdim. Mannea ülkesinin bir bölgesi olan Uışdiş'i yıldızlar kadar çok olan birçok kentle birlikte burasını Ursa ele geçirmiş ve kendisinin sanmıştı, bu ülkeyi bütünüyle ele geçirdim. Sağlam sur duvarlarını bir çömlek gibi ezdim, ta en alt temellerine kadar yerle bir ettim. Meyve bahçelerine girdim ve ordumu istediği kadar yemesi için serbest bıraktım.

---

(28) Urartu Krallığının başkenti Puşpa'nın Asur metinlerindeki şeklidir. Asur kralı III. Salmanasar bir Sultantepe tabletinde M.Ö. 856 yılında Turuşpa'dan vergi aldığı belirtir (Lambert, «The Sultantepe Tablets: Salmanasar in Ararat», AS 11, 1961, 143). Bu kayıt Turuşpa'dan ilk söz edilmiştir (Tuşpa ile ilgili olarak bak: Çilingiroğlu, «Yukarı Denizin Kıyısında bir Başkent: Tuşpa (Van)», Bilim Birlik Başarı 34, 1982, 18-21).

Uşdiş'den ayrıldım, Urartu'nun hudut başında yer alan büyük kale Uşkaia'ya(29) vardım. Zaranda bölgesine giden geçidi bir kapı gibi kapatan ve habercilerimin içeri girmesine izin vermeyen bu (kale) Subi ülkesinin ovası üzerinde parlaklığa bürünen bir sınır taşı gibi Selvi dağı Mallau'nun üzerinde yükselir. Oradaki insanların ata binme konusundaki bilgileri tüm Urartu (halkından) üstündür(30). Yillardan beri geniş ülkelerine özgü (vahşi) atların taylarını yakalamakta, ve onları krali ordusu için üretmekteydi. Ancak bu atlar Urartu halkının Mannea olarak adlandırdığı Subi'nin(31) ötesinde yakalanmaktaydı ve çobanları oralarda görünmemekteydi. Onları eğerlemezler, fakat ileri giderken, bir tarafa dönerken veya çevresinde dönerken savaşın gerektirdiği taktikleri yaparken (asla) dizginleri kaçırdıkları görülmemiştir. Bu insanlar, bu kalenin ve bu bölgenin insanları, efendileri Ursa'nın bozguna uğradığını gördüler ve nehir kıyısına dikilen bir ağacın kökleri gibi bacaklarının kuvveti kesildi. Benim ölüm zehiriyle kaplı silâhlarımın önünden kaçan, savaşta başarılı önderlerinin yanlarına kadar gittim ve onlara hiçbir savaşçısının kaçmasına izin vermeyecek ve onları ölü adamlar haline getiren tanrım Assur'a boyun eğmelerini söyledim. Uşkaia kenti, ülkesinin ana yerleşim yeri, çevresindeki kentlerle birlikte harabeye döndüler: mal ve mülklerini terkettiler ve dönüşü olmayan bir yola gittiler. Güçlü ordumun ilerleyişi ile o kaleye çıktım, taşan zenginliklerini dışarı taşıdım ve kampıma getirdim. Kalınlığı 8 cubit(32) ölçüsündeki ve temeli kaya ya-

(29) Sahend Dağının kuzey-batı eteklerinde yeralmalıdır: Krş. Rigg, 134-5.

(30) Bu yöre insanların ata binme konusundaki becerileri dikkat çekicidir. Asur kralı II. Asurnabirpal'in bu yöreye yaptığı bir seferi gösteren bir kabartma üzerinde geriye dönüp ok atan bir savaşçı betimlenmiştir (T. Sulumirskii, «Scythian Antiquities in Western Asia», *Artibus Asiae* 17, 1954, 290). Olasılıkla M.Ö. 9 yüzyıldan itibaren kuzeyden Urmiye Gölü yöresine gelmekte olan göçebe kavimler bu yörede yerleşmeğe başlamışlardır.

(31) Sadece Sargon'un sekizinci seferinin kayıtlarında geçen Subi bir sınır bölgesidir. Asur'lular burasının Urartu toprakları, Urartu'lular ise Mannea toprakları olduğunu benimserler. Subi Urmiye Gölünün doğusunda yer alabilir. Levine bu bölgeyi gölün güney-doğusuna, Mianduab yöresine yerleştirir (Levine 1977, 142).

(32) Dirsekten parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsüdür (y.o. 40-50 cm.) Bu durumda sur duvarlarının kalınlığı 3.50-4.0 m.yi bulmaktadır. Bu ölçünün doğruluğu arkeolojik kazılarla da kanıtlanmıştır. Fazla bilgi için bak: Çilingiroğlu, «Urartu Sur Duvarları Üzerine Düşünceler», *Arkeoloji-S. Tarihi*

takları üzerine kurulmuş anıtsal duvarları(33) üst duvarından yüksek temel duvarına kadar tamamen yıktım ve yerle bir ettim. İçindeki evleri ateşe verdim ve büyük kalasları alevlere terkettim. Ona komşu 115 kenti fırça(?) gibi yaktım ve gökyüzünü bir kasırga gibi onların dumanlarıyla kapladım. Tarlalarını su baskınına uğramış gibi tahrip ettim ve kentlerini yağma ettim. Uşkaia ve Tarmakisa kentleri arasında Sangibute sınırı üzerinde yeralan çobanlarının (kullarının) kenti Aniaştanai kentini çevresindeki 17 kentle birlikte yakıp yıktım, yerle bir ettim; çatılarının büyük kirişlerini ateşe verdim, ekinlerini ve ahırlarını yaktım, ağızlarına kadar yiyecek dolu depolarını açtım ve ordumu sınırsız hububatı yiyip bitirmesi için serbest bıraktım. Kampındaki hayvanlarımı çekirge sürüsü gibi otlaklarına sürdüm; kentlerinin ihtiyacı olan sebzeleri mahvettiller, ovalarını harap ettiler.

20(159)

Uşkaia'dan ayrıldım, Sangibutu olarak da adlandırdıkları ve hayvancılıkla geçinen Taru ülkesine vardım. Hububat ihtiyacını karşıladığı Dalala ülkesinin(34) ovasında yeralan kuvvetli duvarlı kentler olan Tarui ve Tarmakisa(35): (bunların) duvarları çok güçlü idi, etraflarında çevre duvarları inşa edilmişti, hendekleri çok derindi ve bu kentlerin etrafını bütünüyle çeviriyordu. (Kentlerin) ortasındaki ahırlara her yıl biraz daha semiren ve kralı ordusu için ayrılmış atlar konur: — bu bölgede yaşayan insanlar komşu ülkelere karşı başarılı olan cesaretimi gördüler ve dehşete kapıldılar. Kentlerini bıraktılar ve çöl gibi kuru ve susamışlar ülkesi bir bölgeye doğru kaçtılar ve böylece hayatlarını kurtarmaya çalıştılar. O bölgeyi bir ağ gibi sardım. Savaşı büyük kentleri arasında başlattım. Güçlü sur duvarlarını üst duvarlarından başlayarak temel platformuna kadar yakıp yıktım ve toprak seviyesi ile bir duruma getirdim. Verimli ekinlerinin tümünü yaktım, ağızlarına kadar dolu erzak depolarını açtım ve ordumu sınırsız hububatı yiyip bitirmesi için serbest bıraktım. Çevresindeki 30 kenti sü-

---

Dergisi II, 36 1983

(33) Tablet yazıcının gözlemlerinin ne derece doğru olduğuna başka bir kanıttır. Gerçekten tüm Urartu sur duvarları anakaya üzerinde açılan taş yatakları üzerinde yükselmektedir (Çilingiroğlu, «Urartu Sur Duvarları Üzerine Düşünceler», Arkeoloji-S. Tarihi Dergisi, II, 30 vd. 1983; Erzen, Çavuştepe I, Lev. XLIII a, b, c, Ankara, 1978.

(34) Tebriz ovası olabilir.

(35) Bu iki kent tüm özellikleri yönünden tipik birer Urartu kalesidir. Tebriz ovasını denetleyen önemli iki kale olabilirler.

pürge gibi yaktım ve gökyüzünü bir hortum gibi onların dumanlarıyla kapladım.

21 (160)

Tarmakisa'dan ayrıldım ..... yanına vardım. Kışpal dağı eteğinde bir kale olan Ulhu kenti(36) ..... ve halkı balık gibi ..... içmediler ..... açıklarını gideremediler. Kralları Ursa kalbinin sesini izleyerek ..... (onlara) suların nereden fışkırdığını gösterdi. Bu akan suları taşıyan bir hendek kazdı ve ..... çok getirdi, aynen Fırat nehri gibi. Onun yatağından çıkan sayısız kanal yaptı ..... ve meyve bahçelerini suladı. Boş arazide ..... ve yağmur kadar bol meyve ve üzüm üretti. Son derece yüksek çınar ağaçları ..... sarayının zenginliklerinin ..... orman gibi gölgelerini ovanın üzerine düşürdü ve ziraat yapılmamış tarlalarında ..... tanrı gibi, bölgenin halkına yüksek sesle mutlu şarkılar söyledi. Tohum ülkesinden gelen 300 homer(37) tohumu ekti ..... hasat sırasında ekin çok bol ürün verdi. Ekili olmayan alanları mera olarak kullandı. Bu alanları baharda bol bol sulayarak yaz ve kış çayır bitmesini sağladı; buraları atların ve çobanların sık sık gittikleri bir ağıla çevirdi. Su ile dolu bu ülkedeki develeri eğiterek suyu hendekler içine dökmelerini sağladı.

---

(36) Ulhu'nun konumu hakkında farklı görüşler vardır. Genellikle Marand ile tanımlanan Ulhu için Burney Haftavan Tepe önerisini getirmiştir (Burney, «Urartian Irrigation Works», AS 22, 1972, 182). Ulhu'nun konumu kadar önemli bir başka özelliği sahip olduğu sulama kanallarıdır. Kuzey-Batı İran'ın bu yörelerinde yağmur genellikle kış aylarında yağar. İrmaklar yılın uzun bir bölümü kurudur. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için Urartu su mühendisleri yörede ganat ya da kehriz adı verilen bir yöntemle bol miktarda su elde ederek ovayı sulamışlardır. (J. Laessoe, «The Irrigation System at Ulhu», JCS 5, 1951, 22; Burney, AS 22, 1972, 181). Kerhiz ya da ganat yamaçlara açılan ve su seviyesine kadar inen tüneller sistemidir. Tünellerin uzunlukları genellikle 3-10 km. dir. Tüneller boyunca her 30 metrede bir dikey kazılmış delikler vardır. Bu delikler yardımıyla tüneller kazılabilmekte ve tünel içinde zamanla biriken çamur temizlenebilmektedir. Tünellerin tabanları ahşap, taş, tuğla ya da kiremit gibi maddelerle kaplanmıştır (Laessoe, «The Irrigation System at Ulhu», JCS 5, 1951, 28). Bu şekilde geniş bir alanda elde edilen yeraltı suları belli noktalarda toplanarak sulamaya kanalize edilebilmektedir. İran'da Akamenid Devrinde daha da yaygın olarak kullanılan bu sistemin Urartuların bir buluşu olduğu kabul edilmelidir.

(37) Mezopotamya'da yaygın olarak kullanılan bir tahıl ölçüsüdür: yaklaşık olarak, 370 litre.

22(161)

Krali ikâmetgâhı olan bir sarayı zevki için nehrin kıyısına inşa ettirdi. Çatısını selvi ağacından kirişlerle inşa etti ve böylece (içerisinin) hoş kokmasını sağladı. Bir kale olan Şardurihurda ..... savunması için Kişte dağında. Ülkesinin koruyucusunu oraya yerleştirdi. O eyaletin halkı Urşa'ya vermiş olduğum kötülüğü duyular ve «eyvah» diye bağırıyorlar ve bacakları titremeye başladı. Tahkimli yerleri Ulhu'yu ve kaleleri Şardurihurda'yı gece vakti telâş içinde terkettiler ve dağların yamaçlarına kaçtılar. Kalbimdeki kızgınlıkla eyaleti boydan boya, fırtına misali, harabeye çevirdim. Koru salarak önümü ve yanımı aralıksız saldırılarla yerle bir ettim. Urşa'nın hububat ambarı olan (bolluk kenti) Ulhu'ya zaferle girdim, krali ikâmetgâhı olan saraya muzaffer bir şekilde yürüdüm. Görkemli dağların taşlarından yapılmış sur duvarını demir çekiç ve baltalarla bir çömlek gibi ezdim ve yerle bir ettim. Kıymetli sarayının çatısından büyük selvi kirişlerini söktüm(38) ve Asur'a taşıdım. Ağzına kadar dolu depolarını açtım ve ordumu sınırsız miktardaki hububatı yemesi için serbest bıraktım. Şarap depolarına girdim ve Asur askerleri tulumlar içindeki güzel şarabı nehir suyu gibi içtiler. Onu koruyan kanal-akışına set çektim ve suları ..... bataklık bir araziye doğru çevirdim. Ben ..... ve ..... güneş ışığı altında bıraktım. Adad gibi ateşli askerlerim, kentini süsleyen göğün sınırsız yağmuru gibi bol meyve ve şarap veren güzel bahçelerine saldırdılar ve demir baltalarla gürültü yaptılar ve sayılmayacak kadar bol olan meyveleri aşağıya düşürdüler. Hiç bir titreyen(?) kâlp bu savaştan kaçmadı, ebedi arzularını anladılar. Onun sarayının süsü olan ulu ağaçlarını darı gibi kesip devirdim, görkemli kentini yakıp yıktım ve eyaletini harap ettim. Kesmiş olduğum tüm ağaçların gövdelerini bir araya topladım ve küme haline getirdim ve onları ateşle yaktım. Ölçülmeyecek kadar bol olan ekinlerini köklerinden söktüm, bu tahribatı anımsamayacak hiç bir kulak bırakmadım. Lapis Lazuliye (maviye) boyanmış geniş bir tabak gibi uzanan güzel tarlalarını, çevresindeki ot ve **habburru** dikili ovalarını at ve savaş arabalarının yıkım getiren yürüyüşleri ile Adad gibi ve Adad'ın atlarının yardımı ile sabanla sürülmüş tarlaya döndürdüm. Görkemli kaleleri Şardurihurda'yı ve Sangibutu'nun çevresindeki 57 kentle birlikte yakıp yıktım, yerle bir ettim. Çatılarının kirişlerini ateşe verdim ve yaktım.

23(162)

Ulhu'dan ayrıldım ve Sangibutu eyaletinin önemli kalesi yanı-

(38) Asur'un orman ürünlerine olan ihtiyacını göstermesi bakımından önemlidir

na vardım. (Bu) eyalet O'nun tapınağının yurdu idi: (burada) ondan önce yaşayan krallar ilk günlerden kalan zenginlikleri ülkesinin gücünü arttırmak amacıyla alabildiğine kullanmışlardı.

24 (163)

Hurnuku, Hardania, Gizuarzu, Şahzissa, Yukarı Hundurna ..... Uadnaunza, Arazu, Şadişsinia, Aşağı Hundurna, ... El ....., Situarzu, Zirna, Suizi, Eliadinia, Dağ ....., Surzialdiu, Armuna, Ki-naştania, kentleri, 21 güçlü kent ..... dağ yamaçlarında yetişen yabani asmalar gibi Arzabia dağının zirvelerinde yükseliyordu. Kuvvetli kalelerin etrafını çeviren kerpiç duvarların yüksekliği 120 tipku(39) idi. Üzerinde askerlerin ayakta durabilmesi için ..... yapılmıştı, meydan savaşı için ürkütücü inşa edilmişti, korumak için derin hendekler(40) ..... kapılarına giden girişte kuleler inşa edilmişti. Bol su taşıyan dereler ..... ovalarında hiç sonu yoktu. Halkı çokluk ve bolluk ..... her çeşidi, bolca etrafa yayılıyordu. Büyük sarayları ..... modelleri ..... kraliyet simgeleri gibi yayıldı. Hoş kokan selvi ağacından kirişler ..... sedir gibi, içeri girenlerin ..... kâlpilerine doldu. Sangibutu eyaletinin halkı, eyaletin yerlileri ve tüm o kentlerin ahali ordumun yaklaştığını gördü, 1 beru mesa-fedeki ..... en uzak sınırına dek tüm Urartu üzerine şaşkınlık yayıldı ..... yörelerinin gözetleme yerleri ve kuleleri dağ tepelerinin üzerlerine kurulmuştu ..... çalı ateşi yardımıyla düşmanın yaklaştığını gündüz ve gece çok uzaklardan gördüler ve bildirdiler(41). Başedilmeyecek şiddetli saldırımdan önce korktular ve dehşet içine düştüler ve ölü adamlar durumuna geldiler. Zengin mallarına gözlerini kaldırıp bakmadılar, sağlam kulelerini bıraktılar ve dağların yamaçlarına tırmandılar. Eyaletin ve tüm büyük kentlerinin üzerini gecenin yoğun bulutları gibi örttüm. Ben ..... çekirge sürülerinin saldırısı gibi Yalçın Anzabia ve İrtia Dağları arasında 12 berudan fazla yol aldım ve (kampımı) kurdum.

(39) Tipku bir kerpiç kalınlığı yüksekliğidir. Urartu kerpiçleri genellikle 14-15 cm. kalınlığındadır (Karmir-Blur: 52x35x14 cm; Altıntepe: 60x50x15 cm.). Bu durumda 120 tipku yüksekliğindeki Urartu sur duvarları 18 m.yi bulmaktadır. Bu yüksekliğe 2-4 m. arasında değişen taş temel kısım eklenmiştir (Fazla bilgi için bak: Çilingiroğlu, «Urartu Sur Duvarları Üzerine Düşünceler», Arkoloji-S. Tarihi Dergisi II, 35 vd. 1983).

(40) Urartu kalelerin etrafların hendeklerle çevrili olduğuna ait güzel bir örnek Çavuştepe kalesinde görülebilir (Erzen, Çavuştepe I Lev. IV, Ankara, 1978).

(41) Çek etkili bir haberleşme yolu olan bu yöntem Urartu'da yaygın olarak kullanılmıştır. Olasılıkla önemli yollar üzerinde kurulan kalelerin birbirini görür durumda yapılmaları bu nedenden kaynaklanmıştır.

Cesur savaşçıların kâplerine sığınacak yer arar gibi sürüden ayrılan koyunlar misali kendilerini dağ yamaçlarına attılar ve emirlerine aldırmadılar. Asur'un geniş alanlara yayılan ordusu ile onların tüm kentlerini çekirgeler gibi istilâ ettim ve yağmacı ordum ..... mülk, eşya, hazine ..... dışarı taşıdılar ve tıka basa dolu depoları ..... işçiler, istihkâmcılar ve taşıyıcılar ..... Duvarları üzerine çıktım ve balta ile ..... saraylarının çatılarındaki çam ağacından kirişlerini yere devirdim. Mannea ve Nairi ülkelerinin halklarını ..... dağ gibi sağlam şekilde inşa edilen görkemli kalelerini temel yataklarına kadar aşağıya ..... ben ..... kum gibi. Güzel konutlarını ateşe verdim ve yükselen dumanla gökyüzünü bir kasırga gibi örttüm. Halkının ve ülkesinin geçimi için depolarına günlerce uğraşarak depoladıkları büyük arpa ve buğday tepelerini askerlerime atlara, katırlara, develere, eşeklere yüklettim ve ordugâhımın ortasına bir tepe gibi yığdırtım. Bol miktardaki yiyeceği yemeleri için halkımı serbest bıraktım. Asur'a dönüş için gerekli ihtiyaçları sevinç içinde karşıladılar. Güzel meyve bahçelerini ve çok miktardaki bağlarını kestim, onların içimine son verdim. Bir kamışlık kadar sık olan geniş ormanlarındaki ağaçları kesip yere devirdim, ovaya serdim. Bir boranın yıkıntıları gibi kesilmiş ağaç gövdelerini bir araya topladım ve tümünü ateşe verdim. Çevrelerindeki 146 kenti, süpürge misali ateşe verdim ve bunların dumanları gökyüzünü bir kasırga gibi kapladı.

Sangibutu ülkesinin kuvvetli kalelerinden ayrıldım ve Armari-
li (42) yakınına vardım. Çift sur duvarı ile çevrili ve her kulesinin önünde hendek içinde tubalu inşa edilmiş Bubuzi kalesi; Hundur, Ale, Şinişpala, Şihiunak, Arna, Şarni, 7 güçlü kenti civarındaki Ubi-
anda Dağının eteklerinde yeralan 30 kentle birlikte tümüyle tahrip ettim ve yerle bir ettim. Çatılarının kirişlerini ateşe verdim, alev haline getirdim. Ağzına kadar dolu erzak depolarını açtım ve sonsuz arpalarının büyük bölümünü yemeleri için ordumu serbest bıraktım. Halkının geçim kaynağı olan hasadı, sığırlarının hayat kaynağı olan samanı süpürge misali yaktım ve orayı çıplak, boş bir arazi durumuna getirdim. Meyve bahçelerini kestim ve ormanlarını yere devirdim. Tüm ağaç gövdelerini tepeler şeklinde topladım ve ateşe verdim. İlerleyişim sırasında Ursa'nın baba yurdu olan Arbu'ya

(42) Armari-
li ülkesinin Van Gölünün kuzey-doğusu olduğu genellikle kabul edilir. (Burney 1971, 153; Rigg, 135, not. 43; Çilingiroğlu 1977, 245). Farklı bir görüş için bak: Levine 1977, 143.

ve İştardun'ının kenti Riar'a geldim(43). (Bu kentlerin) çevresindeki, krali soydan gelen kardeşlerinin oturduğu tahkimli 7 kenti yıktım ve yerle bir ettim. Tanrıları Haldi'nin tapınağını süpürge misali ateşe verdim ve kutsal alanını tahrip ettim.

27(166)

Armarili'den ayrıldım. Çam örtülü ve özü breş(44) olan Uizuku Dağını geçtim ve Aiadi ülkesi(45) yakınına vardım. Anzalia, Kuaiaın, Kallania, Bita, Aluarza, Kiuna, Alli, Arguzu, Şikkanu, Ardiuniak, Dalazuna, Geta, Baniu, Birhiluza, Dezizu Dilizia, Abaindi, Duain, Hasrana, Parra, Aiasun, Aniaştania, Balduarza, Şaruardi, Şumattar, Şalzi, Alburi, Sikkarra ve eski Uaiais; korkunç denizin kıyılarında, sınır taşları gibi yeralan o yörenin 30 güçlü kenti: Mahümma ve Arsidu Dağlarının üzerinde yıldızlar gibi parlayan güçlü kentler Argiştuna ve Kallania, - bu kentlerin temel duvarları 240 cubit yüksekliğe dek görülebilmekteydi; savaşçıları, kalkan ve mızrak taşıyan ve ülkesinin savunucusu olan seçkin birlikleri, meydan savaşında güçlü askerleri orada mevzilenmişti; onlar komşu eyalet Armarili'nin yakılıp yıkıldığını gördüler ve ayakları titremeye başladı. Kentlerini ve mallarını bıraktılar ve kuşlar gibi kalelerin içlerine kaçtılar. Kentleri üzerine büyük sayıda asker gönderdim ve mal ve mülklerini dışarı taşıdım. Güçlü duvarlarını çevresindeki 87 kent ile birlikte yıktım, yıktım ve yerle bir ettim. İçlerindeki evlerini ateşe verdim, çatılarındaki kirişleri alev haline getirdim. Ağzına kadar dolu erzak depolarımı açtım ve sınırsız ölçüdeki arpayı yemesi için ordumu serbest bıraktım. Meyve bahçelerini kestim, ormanlarını yere serdim, tüm ağaçları bir araya topladım ve ateşe verdim.

28(167)

Aiadi ülkesinden ayrıldım, Alluria, Kallania ve İnnai nehirlerini geçtim. Urartu'nun sınırı ve Nairi hudutu üzerinde yer alan, O'

(43). Bu iki kent Rusa ve Sarduri'nin kutsal kentleri olmalıdırlar (Kşş. Burney 1971, 153).

(44). Tortul kayalar gurubundan bir kaya cinsidir (J.F. Kirkaldy. Minerals and Rocks, 148, Res. 64-Londra, 1963).

(45). Sadece sekizinci seferden bilinen bu bölgenin Van Gölünün kuzey kıyılarında yeraldığı genellikle kabul edilir. Ancak bu durumda Sargon'un Van Gölünün kuzeyini dolaşıp Musasir'e geldiğini benimsemek gerekir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi (Çilingiroğlu 1977, 246) Sargon Van Gölüne hiç bir zaman varamamış ve Armarili ülkesinden güneye dönerek Aiadi'ye gelmiştir. Bu nedenle Levine'nin de önerdiği gibi Urmiye Gölünün batısı Aiadi için en uygun konumdur (Levine 1977, 143).

nun (Rusa'nun) ana dayanağı Uaiais bölgesine(46). Diğer kalelerden daha güçlü surları ve son derece güzel işçiliği olan O'nun güçlü kalesi Uaiais - güçlü savaşıları, çevredeki ülkelerden haber getiren casusları orada oturuyordu. O, maiyetiyle birlikte bölge valilerini oraya getirtti ve savaşılarını güçlü duvarlar arkasında emniyete aldı. Kaleyi arkadan saldırarak ele geçirdim, savaşılarını kale kapılarının önünde koyun gibi kestim. Meyve bahçelerini, ormanlarını yere serdim, tüm ağaç gövdelerini bir araya topladım ve ateşe verdim. Kuvvetli sur duvarları 5 kenti ve çevredeki 40 kent ile birlikte ateşe verdim.

29(168)

Uaiais'ten ayrıldım, Nairi ülkesi kralı İanzu'nun bölgesine vardım. Nairi kralı İanzu 4 beru mesafedeki krali kenti Hubuşkia'dan(47) gelerek benimle buluştu ve ayaklarımı öptü. O'ndan boyunduruğa vurulmuş atlar, sığır ve koyunları Hubuşkia'da ganimet olarak aldım.

30(169)

Dönüşüm sırasında ordumun ilerleyişini durdurdum. Günah ve kötülük işçisi, tanrılara verilen yemini bozan ve hiç bir kural tanımayan; Assur, Şamaş ve Marduk tarafından ettirilen yemine karşı günah işleyen ve bana karşı isyan eden Musasir'li(48) Urzana ne bana armağanlar getirdi ne de ayaklarımı öptü. Haracını, vergisini ve armağanlarını vermedi, beni selâmlamak için bir elçisini bile göndermedi. Kalbimdeki acıyla tüm arabalarımı, atlarımın büyük bölümünü ve tüm ordugâhımı Asur'a gönderdim.

31(170)

Tanrıların babası, ülkelerin ilâhı, yerin ve göğün kralı, herşe-

(46) Sargon'un sekizinci seferinin güzergâhının saptanabilmesi konusunda çok önemli olan Uaiais kentinin konumu için çeşitli öneriler vardır. Daha önce de önerdiğimiz gibi burası Bitlis olmamalıdır. Levine'nin de önerdiği Hakkari yöreleri en uygun konumdur (Levine 1977, 143). Konuyla ilgili etraflı bilgi ve tartışma için bak: Çilingiroğlu 1977, 246-248.

(47) Hubuşkia Asur'un kuzey sınırında yer alır. Bu konuda bilim adamları arasında fikir birliği vardır (M. Salvini, Nairi e Ur(u) atrı, Roma, 1967; Levine 1977, 143; Çilingiroğlu 1977, 249).

(48) Urartu metinlerinde Ardini olarak geçen kent ilk kez İşpunini devrinde Urartu egemenliğine girer. Kelışın yazıtında (Benedict, «The Urartian - Assyrian Inscription of Kelishin», JAOS 81, 1961, 383 vd) etraflıca anlatıldığı gibi kent savaş verilmeden ele geçirilmiş ve kentteki tapınak Urartu'nun baş tanrısı Haldi'ye ithaf edilmiştir. Musasir kenti Kelışın yazıtının dikildiği yörede olmalıdır.

yin yaratıcısı ilâhlar ilâhı, tanrılar ilâhı Enlil ve Marduk'un O'nu şereflendirmek için dünyanın dört bölgesindeki dağların ve ülkele-
rinin tanrılarını -hiçbiri kaçmadan- yığılı erzaklarıyla birlikte Ehar saggalkuma'ya götürmek görevi verilen tanrı Assur'un des-
teğine güvenerek; kuvvetlerimin ilerleyişini işaret eden yıldızlar a-
rasında yer alan Nabi ve Marduk'un ve güç kazanmaya iyi bir işa-
ret olan Gutium'un tahribatını belirten «gözlem» sırasında hazır
bulunan, gök cisimlerinin seyri ilâhı Magur'un dirayetli komutasıyla;
kurbanlık hayvanların bağırsakları üzerine yazılan kehanetlerde
benim yanımda olacağı belirtilen savaşçı tanrı Şamaş'ın çok değerli
işaretiyle bir savaş arabası, savaş için yetiştirilmiş mızrak, kalkan
ve yay taşıyan bin cesur süvarim ile yola çıktım ve Musasir'e giden
zorlu yolu tuttum ve ordumu çıkışı bir zirveye tırmanır gibi imkân-
sız olan ulu dağ Arziu Dağına çıkardım. Nairi ve Kirhi halklarının
Elamuia olarak adlandırdıkları Yukarı Zap (nehri) karşıya geç-
tim. İçinde yaya askerlerimin geçebileceği hiç bir izin olmadığı ta-
nımı imkânsız dik zirvelerin, Adad gibi gürültüleri bir beruluk me-
safeden duyulan coşkun şelâlelerin yol bulduğu kamışlık gibi her
çeşit ağaçla kaplı ulu dağlar Şeiak, Ardikşi, Ulaiiau ve Ullunu Dağ-
ları arasından geçtim, - en seçkin meyve ağaçlarıyla ve bağlarla
örtülü, geçitlerine saldıranlara dehşet veren, hiç bir kralın asla geç-
mediği, benden önce hiç bir kralın görmediği bu ülkedeki dik zir-
veler boyunca uzanan yabancı ağaçları tunç baltalar ile söküp at-
tım. Yaya askerlerimin yan yollardan vardıkları yerde dar bir ge-
çidi ordumun geçmesi için hazırladım. Bir kaç süvarim ile ordumun
başında giderken savaş arabam iplere bağlı olarak geldi. Yanımda
giden savaşçıları ve onların atları tek sıraya kadar düştüler ve
yorucu bir yolculuk yaptılar.

32(171)

Kaçmasın diye memurlarıma, valilerime ve onların maiyetindeki-
lere emir gönderdim. Onu (emri) acı ile postaladım ..... Onlar kuv-
vetlendiler ..... kovaladım ve ..... tanrısı Haldi'nin krali meskeni-
ni ..... en uzak sınırına dek Urartu'yu. O'nun için yerde ve gökte
ne vardı, hiç kimse bilmiyordu ..... ondan önce simge olarak asa
ve taç taşımamıştı ..... Urartu halkının çobanı prens ..... O'nu (ya
da O'na) getirir ve oğulları arasından birinin tahtının varisi ola-
rak altın, gümüş, saraydan getirilen her çeşit kıymetli hazine ile
birlikte Musasir kentindeki tanrı Haldi'nin huzuruna getirdiler ve
O'nun armağanları olarak sundular. Sayısız sığır ve semiz koyun-
ları O'nun huzurunda kurban ettiler. Tüm kent için bir ziyafet sof-
rası açtılar. Tanrı Haldi'nin önünde O'na krali taç giydirdiler ve
Urartu'nun krali esasını verdiler. Sonra O'nun halkı ..... O'na .....

kentin üzerinde Adad gibi gürledim ve halkı, yaşlı erkek ve kadınları evlerinin çatısına çıktılar ve acıyla ağladılar. Kendilerini kurtarmak için (önümde) dört ayakları üzerinde emeklediler, ellerini oğuşturdular.

33(172)

Çünkü kralları, prensleri Urzana Asur'un isminden korkmamıştı ve egemenliğimin boyunduruğunu atmıştı ve bana hizmet etmediği unutmıştı. Kentin halkını nakletmeğe karar verdim, Urartu'nun koruyucusu tanrı Haldi'nin dışarı çıkarılmasını emrettim. Zaferin sahibi O'nu kentin kapısı önünde oturttum. Karısını oğullarını, kızlarını, halkını, baba ocağının (evinin) soyunu dışarı sürdüm. 6110 kişi(49), 12 katır, 380 eşek, 525 sığır, 1235 koyunu saydım ve kampımın duvarları içine getirdim. Haldi'nin ikâmetgâhı Musasir'e haşmetle girdim, Urzana'nın konutu olan sarayı kendi konutum haline getirdim. Dolup taşan depolarıyla hazine (binalarını) ve hazinelerin mühürlerini kırarak açtım. 34 talent(50) 18 mina(51) altın, 167 talent 2,5 mina gümüş, beyaz tunç, kurşun, akik, lapis lazuli, UD-AŞ taşı, büyük ölçüde kıymetli taş, fildişi asa, sert kereste, şimsir ağacı, altın ve gümüş kakmalı topuzları ile birlikte büyük ..... fildişi, kereste ve şimsir, altın ve gümüş kakmalı krali nişanlar, altı vazo çangani, GAB-KAL, sandalyeler, fildişinden içki kapları, altın ve gümüş kakmalı şimsir (eşyalar), altı altın kaplama kama, altın kaplama ....., altın kaplama hançerler, altın sineklikler, alabaster bir bursit, altın ve taşlı takım, Ursa'ya ait kapakları ile birlikte 11 gümüş kap, Tabal ülkesinden kaplar, altın kulaklı (kulplu) gümüş gursubu, üzeri altın kakmalı gümüş bir mızrak 34 gümüş kap, ağır, hafif küçük zar, altın lütti ve susani, 54 gümüş kakmalı kap, siprate, gümüş hilâller ve yükükler, 5 gümüş azanat, kabuate, mukarris nabli, Tabal ülkesinden buhurdanlık ve gümüş tut-sü-tavaları, 13 gümüş leğen, tunçtan taphani tunç yıkanma leğenleri, tunç asallate, tunç kaplar, tunç tavalar, 24 tunç vazo, tunç le-

(49) Asur krallarının yaygın olarak uyguladıkları toplu nüfus aktarımlarına bir örnektir (fazla bilgi için bak: B. Oded, *Mass Deportations and Deportees in the Neo-Assyrian Empire*, Wiesbaden, 1979). Urartu'da da toplu nüfus aktarımları yoğun olarak kullanılmıştır (Çilingiroğlu, «Urartu'da Toplu Nüfus Aktarımları», *Anadolu Araştırmaları IX*, 1983, 311 vd.).

(50) Eski Yakın Doğu devletleri tarafından kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür. Mina'nın 60 katıdır: 58.941 gr.

(51) 60 şekel 1 mina'dır: 982,33 gr. (Saggs, *The Greatness that was Babylon*, 448, Londra, 1966). Ancak bu ölçülerin yörelere göre değiştiği dikkate alınmalıdır.

ğenler, tunç hurupate, tunç kurkuri, tunç kulli, tunç masri, tunç kandiller, 120 büyük ve küçük eşya (udi), adlarını yazmak kolay olmayan ülkelerden eşyalar, demir fırınlar, demir nisibi, demir nasri, demir aruthi, demir lâmbalar, 130 parlak renkli (yün) giysiler, mor ipek giysi, Urartu ve Kirhi'nin kırmızı giysileri için (kullanılan) yün, bütün bunları sarayının eşyaları ile birlikte taşıdım. Eşyalarını yığın yaptım.

34(173)

Memurlarımı ve subaylarımı Haldi tapınağına gönderdim, tanrısı Haldi ve tanrıçası Bağbartu(52), büyük zenginlikleri ile birlikte tapınaktaki, -X+4 talent 3 mina altın, 162 talent 20 mina 6/36'dan az gümüş, 3600 talent ham bakır, evinin içinde sağda ve solda asılı olan ve merkezlerinden (kâlpplerinden) ileri doğru çıkıntı yaparak fırlayan köpek başlarıyla göz kamaştırurcasına parlayan 5 talent ve 11 mina parlayan kırmızı altın içeren 6 altın kalkan(53), ben ..... boynuzları ..... 2 talent iyi cins altından dökülmüş kapılarının aştartisini, insan parmağı şeklinde, tepesinde çömelmiş kanatlı (uçan) bir ejder(54) olan kapı kanatlarını bağlayan bir altın sürgü; yığılı hazine malını korumak için kapının kol demirini kuvvetlendiren ve kilidi emniyet altına alan altından bir çubuk, ayakları hırlayan bir köpek üzerine basan tiara giymiş, topuz ve yüzük taşıyan tanrıçalar gibi biçimlendirilmiş altından iki anahtar, bunlardan 4 adeti kapının kilidini oluşturuyordu. 2 adet ve 12 mina ağırlığında, tapınağın süsleri olan ve kapı kanatlarının emniyet altına alan altın anahtar, kişisel kılıcı olan 26 3/36 ağırlığında büyük altın bir kama, 96 gümüş mızrak, gümüş gurpusi oyma ve süslemeleri altından olan gümüş yay ve mızraklar, etrafları yabani öküz, aslan ve ejder başı ile süslenen 12 gümüş kazan(55), 67 gümüş vazolar, gü-

(52) Bağbartu adı Meherkapı yazıtı dahil hiç bir Urartu metninde geçmemektedir ve ilk kez Sargon'un bu kayıtlarında sözedilmektedir. Bu tanrı Urartu'nun Ardini'yi ele geçirmesinden önce Musasir kentinin baş tanrısı idi. Ancak kentin Urartu egemenliğine girmesiyle birlikte bu kentin de baş tanrısı Haldi olmuştur. Bu durumda olasılıkla Bağbartu da tanrıça şekline dönüştürülerek Haldi'nin konsortu durumuna getirilmiştir.

(53) Burada anlatılan kalkanlar Musasir Haldi tapınağının Sargon tarafından yağmalanmasını gösteren bir kabartma üzerinde, tapınak duvarlarına asılmış durumda belirlenmiştir (Botta ve Flandin, *Monuments de Ninive II*, 141).

(54) Tanımlanan motif İskit eserlerini anımsatmaktadır.

(55) Anlatılan eklentili kazanlar Urartu kazılarında bulunmuştur. (Fazla bilgi için bak: Çilingiroğlu, *Urartu ve Kuzey Suriye: Kültürel ve Siyasal İlişkiler*, İzmir, 1984) Ancak şimdiye dek ele geçen kazanlar bakır ve tunçtandır.

müş fırınlar, oyma ve süslemeleri altından olan gümüş meyve sepetleri, 62 gümüş musarirte, gümüş lukulte, oyma ve süslemeleri altından türlü gümüş eşya; 33 gümüş araba, gümüş yaylar, gümüş okdanlıklar, gümüş topuzlar, sirpat, purdi ve gümüş standartlar, Asur, Urartu ve Kirhi(56) işçiliğinde 393 gümüş tava ve nikkasusu, altın olan ve kakmaların etrafını tamamen çeviren altın bantlara sahip 2 büyük yabancı öküz boynuzu, Haldi'nin zevcesi Bağbartu'nun emrinin geçerliliğini göstermek için kullanılan tamamıyla kıymetli taşlarla kaplı altın bir yüzük-mühür; yüksek majestelerinin giysisi olan kenarları ve iarı altında, şibtuşu murdu ile tutturulan 9 ayin giysisi; üzeri yıldızlarla kaplı niqsud-ağacından 7 susuda kiblu ve kakması altından gümüş kamçı; 1 fildişi kanepa, ilahi majestelerinin dinlenmesi için gümüştan, altın ve mücevherler ile kaplı bir yatak, 139 fildişi çubuk, fildişi masalar, fildişi sebze sepetleri, fildişi kamalar, takmaları altından fildişi ve akça ağaçtan kamalar, ve hançerler, 10 şimsir masa, şimsir mahlisi kakmaları altın ve gümüştan şimsir ve akça ağaçtan ev sandalyeleri, 2 sunak, 14 kıymetli taş, ilahi majestelerinin süsleri Haldi ve zevcesi Bağbartunun mücevherleri, 25212 küçük ve büyük tunç kalkan, tunç sirpat tunç gürpisi ve tunç gululat; büyük ve küçük 1514 tunç mızrak, büyük tunç mızrak uçları, tunç purdi, tunç kaideleri ile birlikte tunç kutahi, 305 412 ağır ve hafif tunç kama, tunç yaylar, tunç yıkanma leğeni, tunç asallate, tunç kavanozlar, tunç tavalar, tunç kapakları ile birlikte içi 50 ölçek su alabilen büyük kazan, Urartu krallarına ait olan, Haldi'nin önünde kurban sunmak için (kullanılan) ve kurban törenine ait şarap ile dolu olan, içi 80 ölçek su alabilen büyük kapağı ile birlikte tunçtan kazan(57) kutsal yerleri gibi kaideleri de tunçtan dökme olan ve kapı-

---

Sargon tarafından Asur'a götürülen altın ve gümüş eşyalar eritilerek tekrar kullanılmış olmalıdır.

(56) Musasir kenti Eski Yakın Doğu ülkelerinin kutsal saydığı bir kent olmalıdır. Tapınakta ele geçirilen ve çeşitli ülkelerden geldiği belirtilen bu eşyalar tapınağa armağan olarak sunulmuş olmalıdır.

(57) Böyle kazalar Altintepe ve Karmir-Blur kazılarında bulunmuştur: (R.D. Barnett, «The Finds of Urartian Bronzes at Altintepe, near Erzincan», AS 3, 1953, 121 vd.; Piotrovskii, Urartu, Cenevre, 1969). İçinde kutsal şarap olduğu belirtilen iki kazan Musasir tapınağın önünde yer almıştır (Botta ve Flandin, Monuments de Ninive II, 141) Urartu tapınaklarının da önlerinde böyle kazanların olabileceği Kayalıdere kazıları ile kanıtlanmıştır. Kayalıdere tapınağının önündeki avluda bulunan üç adet oyuk bu kazanların boğa ayağı şeklindeki ayaklarının oturması için kullanılmıştır. (Burney, «A First Season of Excavation at the Urartian Citadel of Kayalıdere», AS 16,1966,55 vd).

larını koruyan 4 büyük heykel, kutsal alanı tunç dökme olan Urartu kralı İşpueni'nin oğlu İştarduri'nin kralı yüceliğini simgeleyen 1 adet dua eden heykeli, üzerinde İşpueni'nin oğlu İştarduri'nin dönüp ve .....için döktüğü buzağısıyla birlikte bir inek ve bir boğa;(58) Haldi tapınağının tunçu; sol eli kutsama pozunda olan, tanrı... diademi giyen kutsal alanı ile birlikte 60 talent tunç ağırlıktaki Urartu kralı Argiştı'nın heykeli; üzerinde kendi mağrur yazıtı «iki atım ve bir arabacım ile ellerim Urartu krallığını kazandı» kazanmış olan(59), kutsal çevresi ile birlikte tunçtan dökme Rusa ve iki süvarisi ve arabacının heykeli; sayısız zenginlikleri ile birlikte bunların tümünü alıp götürdüm.

35(174)

Bunlar Assur ve Marduk'un halkının saray ve tapınaktan aldığı altın, gümüş, kurşun, bakır, demir, fildişi, akcağaç, şimsir ve tüm diğer ağaç çeşitlerinden yapılan eşyaların dışında idi.

36(175)

Musasir kentinden aldığım Urzana'nın ve tanrı Haldi'nin sarayına ait eşyaları ve diğer zenginlikleri kalabalık ordumun sırtına yükledim ve Asur'a taşıttım. Musasir eyaletinin halkını Asur halkı ile bir tutum. Asur'lular gibi onlara da görev ve vergi yükledim. Ursa (bunları) duydu, ve yere çöktü, elbiselerini yırttı, kollarını açtı, baş bandını çekip çıkardı, saçlarını yoldu, iki eliyle göğsünü (kalbini) dövdü, kendini arka üstü yere attı, kalbi durdu(60), ciğerleri yandı, ağzı acı çığlıklarla doldu, Urartu'yu en uzak sınırlarına kadar yasa boğdum, Nairi üzerine sonsuza dek ağıt saldım.

37(176)

Tanrım Assur'un yüce gücüyle, yardımcılarım Bel ve Nabu'nun kudret ve kuvvetiyle, ordumun üzerine koruyucu gölgesini yayan ve yol açan tanrıların ulu hakimi Şamaş'ın işareti ile kampımı koruyarak yanımda giden tanrılar arasında her zaman güçlü olan Nergal'in yüceliği ile Sumbi ülkesinden yalçın dağlar Nikipa ile Upa arasına girdim. Urartu, Zikirtu ve Mannea ülkelerini, Nairi ve Musasir'e

---

(58) Musasir tapınağının önündeki platform üzerinde yer alan heykel olmalıdır.

(59) Mektupta yer alan bu bilgidен kaynaklanılarak Rusa'nın Urartu tahtını zorla ele geçirdiği önerilmiştir. Ancak bu tanım eski bir gelenek olmalıdır. Alalah'da bulunan ve M.Ö. 2. bine ait bir yazıt üzerinde de aynı tanım vardır (A.L. Oppenheim, «The City of Assur in 714 B.C.», JNES 19, 1960, 140).

(60) Rusa'nın ölümü mektupta ve sekizinci yıl annalarında farklı gösterilmiştir. Annalarda Rusa'nın kendini kalbinden bıçaklayarak öldürdüğü yazılmıştır (LAR I, 22; Çilingiroğlu 1977, 251 ve not. 80).

doğru hiç bir fatihle karşılaşmadan deli bir köpek gibi şiddet saçarak zaferle yürüdüm. Urartulu Ursa ve Metatti'li Zikirtu'nun yüce ordularını meydan savaşında yendim. Urartulu Ursa'nın 7 eyaletini ve 430 kentini tamamen ele geçirdim ve ülkesini harap ettim. Tanrısı Haldi, tanrıçası Bagbartu olan Musasir'li Urzana'nın tapınağındaki büyük zenginliklerle birlikte 6110 kişiyi, 12 katırı, 380 eşiği, 1285 koyunu, karısını, oğullarını ve kızlarını alıp götürdüm. Yalçın Andarutta Dağı geçidinden Hiparna kentine gittim ve emniyet içinde ülkeme döndüm.

38(177)

1 arabacım, 2 süvarim, 3 istihkancım öldü(61): bu kahramanlar ulu Abarakku, Tab-Şar-Assur, tanrım Assur'un önünde yönettiler.

39(178)

Kralın baş katibi, baş alimi, Asur kralı Sargon'un veziri, Harmakki'nin ilk evladı, kralın Asur'lu katibi Nabu-şallim-şunu'nun(62) tableti.

Arapha valisi İştarduri'nin yılında.

---

(61) Böyle bir savaşta sadece 6 askerin öldüğüne inanmak güçtür. Olasılıkla savaşta kaybedilen tüm askerleri simgelemektedir.

(62) Tableti kaleme alan baş katibin adıdır. Seferin tüm evrelerini ve seferin yapıldığı ülkelerdeki bir çok ayrıntıyı bize aktardığı için kendisine minnettarız.

